

УСТЮРТ ПАЛАТОСИ ШАРОИТИДА МАҲАЛЛИЙ ЭЧКИЛАР ЖУН МАҲСУЛДОРЛИГИНИНГ ЯЙЛОВ ҲУДУДЛАРИГА БОҒЛИКЛИГИ

Kaniyazova Fatima Ubbiniyazovna, 3-bosqich doktorant.

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Аннотация. Ушбу мақолада Устюрт платоси шароитида маҳаллий эчкилар жун маҳсулдорлигининг яйлов ҳудудларига боғликлиги ўрганилиб, ҳудудлар кесимида жун маҳсулдорлигининг фарқланиши ва юқори маҳсулот етиштиришда яйловлардан фойдаланиш бўйича тавсиялар берилган.

Калит сўзлар. Устюрт платоси, маҳаллий эчкилар, жун маҳсулдорли, яйлов ҳудудлари, тавсиялар

Abstract. This article examines the dependence of wool productivity of local goats on pasture areas in the conditions of the Ustyurt plateau. The study explores differences in wool productivity across regions and provides recommendations for pasture utilization to achieve high yields.

Keywords. Ustyurt plateau, local goats, wool productivity, pasture areas, recommendations

Кириш. Маҳаллий эчкилардан маҳсулот етиштириш, айниқса Устюрт платоси шароитида маҳсулот етиштиришнинг очилмаган қирралари жуда кўпдир [2.Б.101-103]. Устюрт платоси шароити бу кўчманчилик асосида олиб бориладиган шароит ҳисобланиб, бир яйловдан иккинчи яйловга кўчиришни тақоза қилади. Бунда яйлов ўсимликлари ҳосилдорлиги, турлари, муҳим ҳисобланиб, улардан фойдаланиш муддатлари аниқлаш ва яйловларни доимий алмаштириш зарур. Бу эса ўз навбатида эчкиларнинг биринчидан маҳсулдорлигини ошириш бўлса, иккинчидан яйловлардан оқилана фойдаланишдир. Бундай ҳолат айрим ярим бута ўсимликларининг донлаш фазасини ўташига имкон яратади ва яйлов ўсимликлар зичлиги ошади [1.Б.89-90].

Маҳаллий эчкиларнинг жун маҳсулдорлиги бир қатор омилларга боғлиқ бўлиб, яйлов ҳудудлари, эчкилар туғим ёши, жинси ҳайвонларнинг физиологик ҳолати, уларни сақлаш ва қўшимча озиқлантириш технологияси билан боғлиқ бўлади [3.Б.128]. Шунинг қаттиян айтиш мумкинки, эчки жунига айниқса, тивитига талаб ортиб бормоқда. Шундан келиб чиққан ҳолда, маҳаллий эчкиларнинг жун маҳсулдорлигини Устюрт платосининг яйлов ҳудудларига боғлиқ ҳолда аниқлаш мақсад қилинган.

Тадқиқот натижалари. Маҳаллий эчкиларнинг жун маҳсулдорлиги уларни май ойи бошларида қирқим ўтказиш даврида, қирқиб олинган жунни якка тартибда тарози тортиш орқали аниқланди. Жуннинг табиий узунлиги бел бўлими, қорин бўлими ва курак бўлимида қирқиб олинган жун намуналарини метал линейка аниқланди.

Биз тажриба ишларимизда Устюрт платосининг яйлов ҳудудларига боғлиқ ҳолда маҳаллий эчкилар жун маҳсулдорлигини аниқланган бўлиб, ушбу маълумотлар қуйидаги 1-жадвалда умумлаштирилди.

1-жадвал

Жун маҳсулдорлигининг яйлов ҳудудларига боғлиқлиги

Ҳудудлар	Жинси	n	Жун қирқими, г	Тебраниш
			$X \pm S_x$	
Устюртнинг шимолий ҳудуди	♂	11	897,6±82,4	823-921
	♀	75	801,8±76,9	759-836
Орол бўйи ҳудудлари	♂	13	785.4±77,4	701-812
	♀	69	709.5±68,2	679-765
Устюртнинг жанубий ҳудуди	♂	14	854,4±83,8	802-889
	♀	53	769.6±73,7	732-796
Барча ҳудудлар бўйича	♂	38	845,8±83,1	701-921
	♀	197	760,3±75,6	679-836

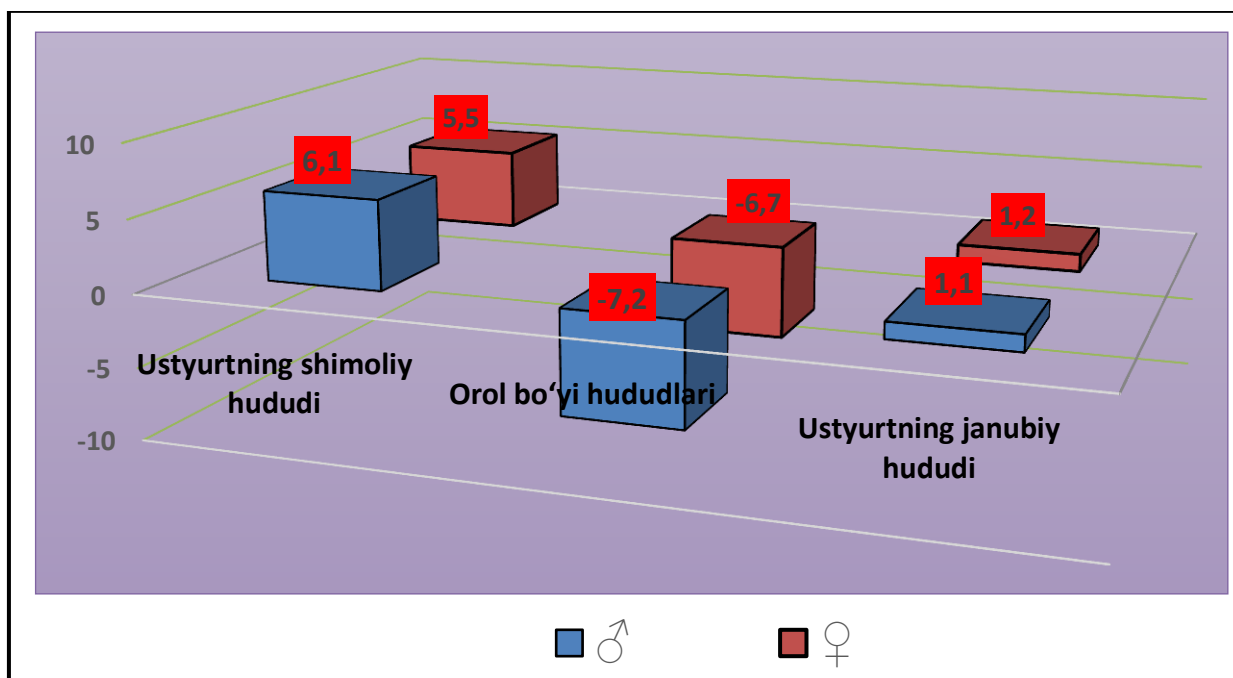
1-жадвал маълумотлари таҳлилидан шунини айтиш мумкинки, маҳаллий эчкиларнинг жун маҳсулдорлиги яйлов ҳудудларига боғлиқлик бўлиб, Бизнинг тажриба ишларимиз давомида Устюрт платосининг “Устюртнинг шимолий ҳудуди”, “Орол бўйи ҳудудлари” ва “Устюртнинг жанубий ҳудуди” да урчитиладиган маҳаллий эчкилар жун маҳсулдорлиги ўрганилди. Ҳудудлар кесимида така ва урғочи эчкилар жун маҳсулдорлигида фарқланишлар кузатилиб, Устюртнинг шимолий ҳудуди такалардан қирқиб олинган жун миқдори $897,6 \pm 82,4$ ($n=11$)-ни ташкил қилиб, ушбу кўрсаткич урғочи эчкиларда $801,8 \pm 76,9$ грамм-га тенг бўлди. Айтиш мумкинки, эркак ҳайвонлар жинс диформациясида урғочи ҳайвонларга нисбатан устунлик қилиб, ушбу устунлик 98,0 граммни ташкил қилди. Ушбу кўрсаткич Орол бўйи ҳудудларидаги яйловларда сақланган эчкиларда шунга мос равишда такаларда $785.4 \pm$ грамм ва урғочи эчкиларда $709.5 \pm$ граммга тенг бўлди. Бундай кўрсаткич Устюртнинг жанубий ҳудудида урчитадиган эчкиларда ҳам кузатилиб, шунга мос равишда $854,4 \pm 83,8$ ва $769.6 \pm 73,7$ граммга тенг бўлди. Жун маҳсулдорлигининг яйлов ҳудудларига боғлиқлиги кузатилиб, юқори

кўрсаткичлар Устюртнинг шимолий ҳудудида қайд этилди. Хулоса тариқасида шуни айтиш мумкинки, Устюрт платосининг шимолий ҳудудларида яйлов ҳосилдорлиги юқори ҳисобланади. Бунга асосий сабабларнинг бири ушбу ҳудудда ёғингарчилик миқдори бошқа ҳудудларга нисбатан кўп бўлиб, бир йиллик ўсимликлар эчкилар учун қулайли озуқа ҳисобланади. Ушбу ҳудудда эчкилар ёз давомида сақланади ва куз фаслининг ўрталарида жанубий ҳудуд ҳисобланган Устюртнинг жанубий ҳудудига ҳайдаб ўтилади.

Ўрганилаётган ҳудудларда маҳаллий эчкиларнинг жун маҳсулдорлиги орасида фарқни аниқлаш ва яйлов ҳудудларидан самарали фойдаланиш мўҳим ҳисобланади. Шу боис, маҳаллий эчкиларнинг жун маҳсулдорлиги яйлов ҳудудлари кесимида фарқланишлар аниқланди ва ушбу маълумотлар 1-расмда келтирилган.

1-расм

Устюрт платосининг ўртача кўрсаткичига нисбатан ҳудудларда жун маҳсулдорлигининг фарқланиши, %

1-расм маълумотлари таҳлили шуни кўрсатадики, Устюрт платосининг яйловлари ўртача кўрсаткичидан Устюртнинг шимолий ҳудуди яйловлари сақланган маҳаллий урғочи эчкилардан 5,5 % ва такалардан 6,1 % кўпроқ жун маҳсулдорлиги аниқланган бўлса, Орол бўйи ҳудудларидаги урғочи эчкилардан 6,7 % ва такалардан 7,2 % камроқ жун маҳсулдорлиги қайд этилди. Устюртнинг жанубий ҳудудларида эса ушбу кўрсаткич урғочи эчкиларда 1,2 % ва такаларда 1,1 %-га тенг бўлди. Жун

махсулдорлиги албатта яйлов шароитлари билан боғликлиги исбот қилинган ҳолда, маҳаллий эчкилардан мумкин қадар кўпроқ жун маҳсулотлари етиштириш мақсадида Устюрт платоси яйлов шароити ҳудудларида режалашган тизимда эчкиларни сақлаш тавсия қилинади.

Хулоса. Устюрт платоси шароитида маҳаллий эчкилар жун маҳсулдорлигининг яйлов ҳудудларига боғлиқ бўлиб, яйловлардан оқилона фойдаланиш мақсадида эчкиларни сақлашни режалаштириш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар руйхати

1. Айимбетов Н.К., Тлеумуратова Б.С. Растительной покров приморской полосы плато Устюрта. Конференция. Динамика и потенциал природной среды Каралакалпакстана. Нукус. 2017. С.89-90.

2. Бегжанова. Г.Т. Современное состояние пастбищ плато Устюрт. Теория и практика современной науки. №6 (48) С.101-103.

3. Торешова А.У., ва бошқ Қорақалпоғистон маҳаллий эчкиларининг маҳсулдорлик хусусиятлари. Монография Toshkent: “INNOVATSIYA ZIYO”, 2024. – 128 б.